

Een archeologische begeleiding (AB) op een wierde bij Oosternieland, gemeente Eemsmond (Gr.)

S.J. Tuinstra

ARC-Rapporten 2007-14

Groningen
6 april 2007
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologische begeleiding (AB) op een wierde bij Oosternieland,
gemeente Eemsmond (Gr.)

ARC-Rapporten 2007-14
ARC-Projectcode 2006/322

Opdrachtgever
Landjuweel BV, Oosternieland
Bevoegd gezag
Gemeente Eemsmond
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer onderzoek
21506

Tekst
S.J. Tuinstra
Afbeeldingen
B. Schomaker
Redactie
A. Ufkes
Eindredactie
J. Schoneveld

Status
definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Omslag
Overzicht van de onderzoekslocatie. Foto: S.J. Tuinstra

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 6 april 2007

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Op het terrein van de Firma Landjuweel BV te Oosternieland wordt een nieuwe loods geplaatst en wordt een nieuwe erfverharding gerealiseerd om de loods voor vrachtwagens bereikbaar te maken. De loods wordt geplaatst op de plek van een oudere, inmiddels afgebroken schuur. De ondergrond is hier al in hoge mate verstoord. Aanleiding tot het uitvoeren van onderhavig onderzoek vormt echter de voorgenomen aanleg van betonnen erfverharding. Dit zal plaatsvinden op een nog niet eerder bebouwd deel van het terrein. Omdat het terrein deel uitmaakt van een wierde en de werkzaamheden mogelijk zullen leiden tot bodemversturende ingrepen, is voorafgaand hieraan een archeologisch onderzoek noodzakelijk.

In opdracht van de firma Landjuweel BV heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) het archeologisch onderzoek uitgevoerd in de vorm van een begeleiding. De archeologische begeleiding van de voorgenomen ontgravingswerkzaamheden vond plaats op 12 februari 2007 en is uitgevoerd door drs. S.J. Tuinstra (projectleider) en mw. drs. G.M.A. Bergsma (veldtechnicus). Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie is gesitueerd net ten noorden van het plaatsje Oosternieland, op het terrein van de boerderij Blykeheerd. Dit terrein is nu in gebruik als vestiging van de firma Landjuweel BV. De onderzoekslocatie meet circa 25 bij 60 meter.

1.3 Objectgegevens

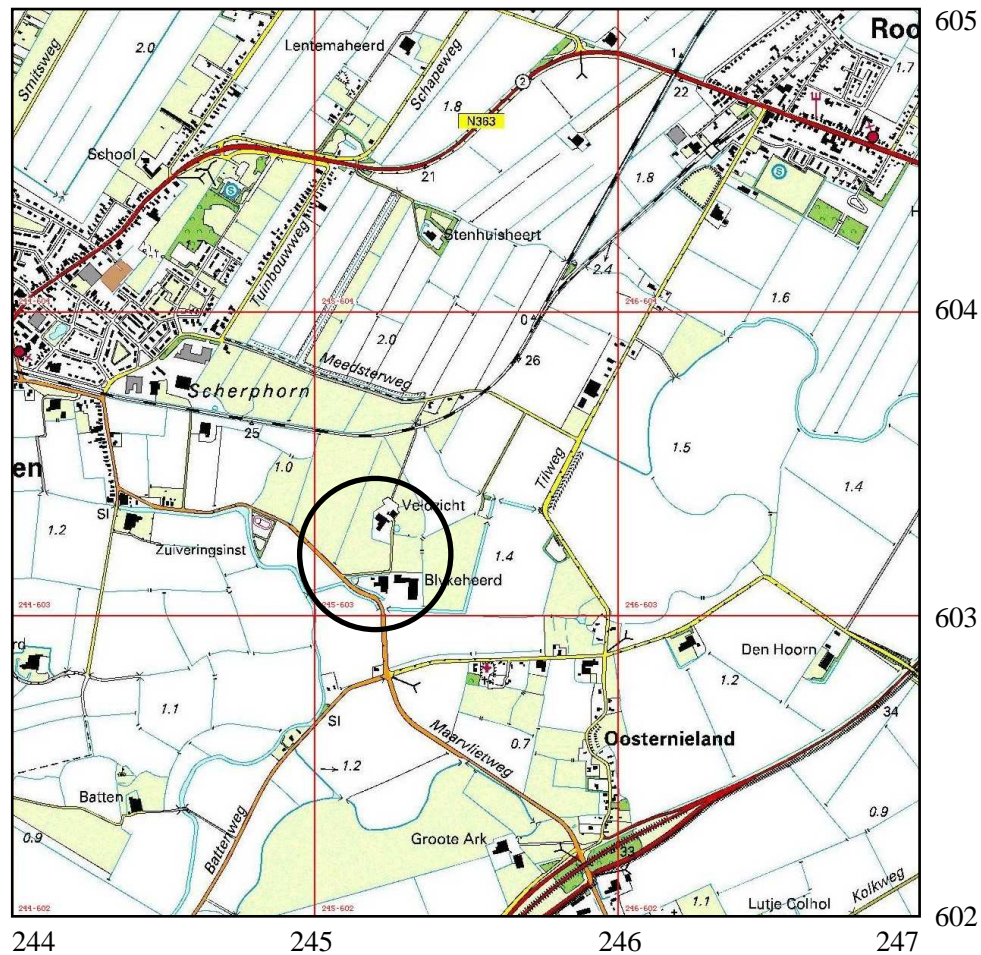

Provincie	Groningen
Gemeente	Eemsmond
Plaats	Oosternieland
Toponiem	Blykeheerd
Kaartblad	3 oost
Coördinaten	245.295/603.160; 245.263/603.160 245.295/603.140; 245.265/603.145
Periode	Middeleeuwen
Type object	Wierde
Type bodem	Klei
Geomorfologie	Kwelderwal

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het onderzoek is het vaststellen van de aanwezigheid van archeologische resten in het deel van het plangebied dat deel uitmaakt van de wierde. Het onderzoek wordt uitgevoerd in het kader van een mogelijke verstoring van archeologische resten. Het onderzoek kent daarom niet een specifiek wetenschappelijk kader.

Legenda

— Onderzoekslocatie

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie (omcirkeld dan wel omkaderd) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

Ten behoeve van het onderzoek is een programma van eisen (PvE) opgesteld.¹ Hierin zijn de volgende vragen opgenomen:

- 1 *Wat is de omvang, aard ouderdom, gaafheid en conserveringsgraad van de eventueel aanwezige resten?*
- 2 *Geven de aangetroffen resten aanleiding tot het bijstellen van het huidige beeld van de bewoning in het mondingsgebied van de Fivel?*

1.5 Werkwijze

In navolging van het PvE is de ontgraving ten behoeve van de aanleg van de nieuwe erfverharding archeologisch begeleid. Dit is gebeurd met behulp van een graafmachine waarbij de machinist op aanwijzingen van de begeleidend archeoloog de grond laagsgewijs heeft verwijderd. Daarbij is afgesproken dat in het geval van archeologische sporen de archeoloog in de gelegenheid zo worden gesteld om deze te documenteren. Verder zijn er op het terrein vier boringen gezet om inzicht te krijgen in de opbouw en dikte van het wierdepakket (afb. 2).

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuur- en natuursteen, verbrand leem en bot. Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm.

2 Resultaten

2.1 Geo-archeologische context

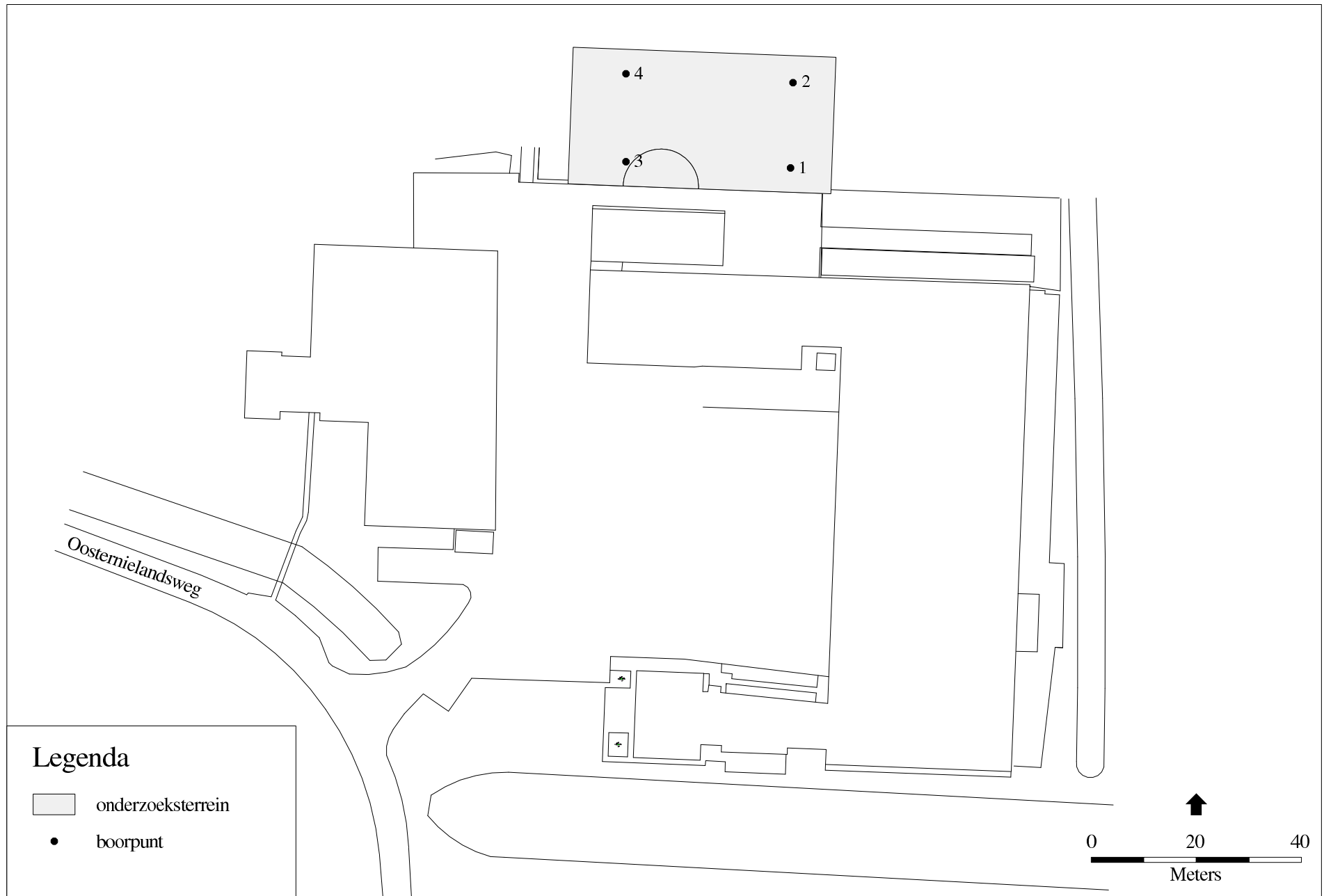
Het onderzoeksgebied ligt op een wierde. Deze wierde maakt deel uit van een kleine groep van huiswierden. Mogelijk zijn deze huiswierden te zien als onderdeel van een grotere wierde. De ouderdom van deze wierden is nog niet goed vastgesteld. De wierden liggen in het mondingsgebied van de Fivel, een gebied dat in de Late Middeleeuwen ingepolderd is maar daarvoor onder invloed van de zee stond. De wierde ligt op de uitloper van een kwelderflank langs de Fivelmonding. Dit maakt een bewoning voorafgaand aan de inpolderingen mogelijk, wellicht al in de 10e tot 11e eeuw. In het plangebied zijn kloostermoppen aangetroffen, waarmee een datering van het plangebied tot in de 12e eeuw is, maar een oudere datering voor het gebied is niet uitgesloten. Er heeft in deze omgeving echter nog geen systematisch archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

2.2 Archeologische begeleiding

De plannen voor de aanleg van de erfverharding waren naar aanleiding van de mogelijke verstoring van archeologische waarden al dusdanig aangepast, dat de kans zoveel mogelijk werd geminimaliseerd dat tijdens de werkzaamheden nog archeologische waarden zouden worden verstoord. Er is besloten de erfverharding met

---

¹Programma van Eisen Oosternieland, gemeente Eemsum, provincie Groningen, uitbreiding terrein Landjuweel bv. Opsteller: drs. J. Molema, steunpunt Libau.

Afbeelding 2 Locatie van het onderzoeksterrein (grijs) en de boorpunten op het terrein van de firma Landjuweel BV. De halve cirkel geeft aan waar de top van de terp werd geraakt. In de rest van het terrein werd niet dieper dan de bouwvoor ontgraven. Kaart: B. Schomaker.

de helling van de wierde mee naar de nieuwe loods te laten aflopen, zodat een zo gering mogelijke ontgravingsdiepte kon volstaan. Het terrein is uiteindelijk op ongeveer 1,30 aflopend tot 1,10 NAP gebracht. Dit resulteerde erin dat tijdens de begeleiding op het grootste deel van het terrein de ontgraving zich beperkt heeft tot het bovenste deel van de bouwvoor. Alleen op een paar vierkante meter, direct vóór de in aanbouw zijnde loods, op het hoogste punt van het onderzoeksterrein werd net de grens tussen ongestoorde grond en de bouwvoor bereikt (afb. 2). Archeologische sporen of vondsten heeft dit echter niet opgeleverd. Alleen in de bouwvoor zelf zijn een paar scherfjes aardewerk geborgen, die zowel in de Late Middeleeuwen als de Nieuwe Tijd zijn te plaatsen.

2.3 Boringen

Op het onderzoeksterrein zijn vier boringen gezet. Deze boringen zijn uitgevoerd met een edelmanboor van 7 cm, vanwege de stugheid van de bodem. Het beeld dat de boringen gaven te zien was in essentie hetzelfde (zie bijlage 1). De bouwvoor was gemiddeld 50 cm dik, met daaronder een antropogeen pakket, bestaande uit grijsbruine klei met zandlaag van circa 20 cm dik, die zeer geleidelijk overging in een zeer zandige kleilaag tot ongeveer 90 cm onder het maaiveld, circa 0,40 m +NAP. Het totale antropogene pakket was nergens dikker dan 40 cm. Hierna volgde de natuurlijke ondergrond bestaande uit een een iets kleiige zandlaag die naar onderen toe steeds zandiger werd. Deze zandlaag, onderdeel van de kwelderrug, zette zich voort tot zeker 1,65 m onder maaiveld, circa 0,30 m –NAP, de grootste boringsdiepte. Archeologische resten werd niet waargenomen in de tijdens de begeleiding gezette boringen.

3 Conclusies

De planaanpassingen in het onderzoeksgebied hebben ertoe geleid dat geen archeologische verstoringen zijn opgetreden en dat er tijdens de begeleiding dan ook nauwelijks archeologische waarnemingen zijn gedaan. De vragen uit het PvE kunnen daarom ook maar zeer beperkt worden beantwoord.

- 1 *Wat is de omvang, aard ouderdom, gaafheid en conserveringsgraad van de eventueel aanwezige resten?*

Hierover vallen geen duidelijke uitspraken te toen. Het uit de bouwvoor afkomstige aardewerk beperkt zich tot de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd, maar dit wil niet zeggen dat de wierde niet ouder kan zijn dan de Late Middeleeuwen. De nog wel aanwezige wierdelagen zijn tijdens dit onderzoek niet daadwerkelijk aangesneden, waardoor de ouderdom niet kan worden vastgesteld. De gedane boringen leveren echter wel een beeld van de opbouw van de wierde. De wierde bestaat ter plekke uit een ophogingspakket, waarin waarschijnlijk nog twee ophogingslagen vertegenwoordigd zijn. Dit pakket, van circa 40 cm dik, ligt direct op een natuurlijke zandlaag, onderdeel van de hier lopende kwelderwal.

- 2 *Geven de aangetroffen resten aanleiding tot het bijstellen van het huidige beeld van de bewoning in het mondingsgebied van de Fivel?*

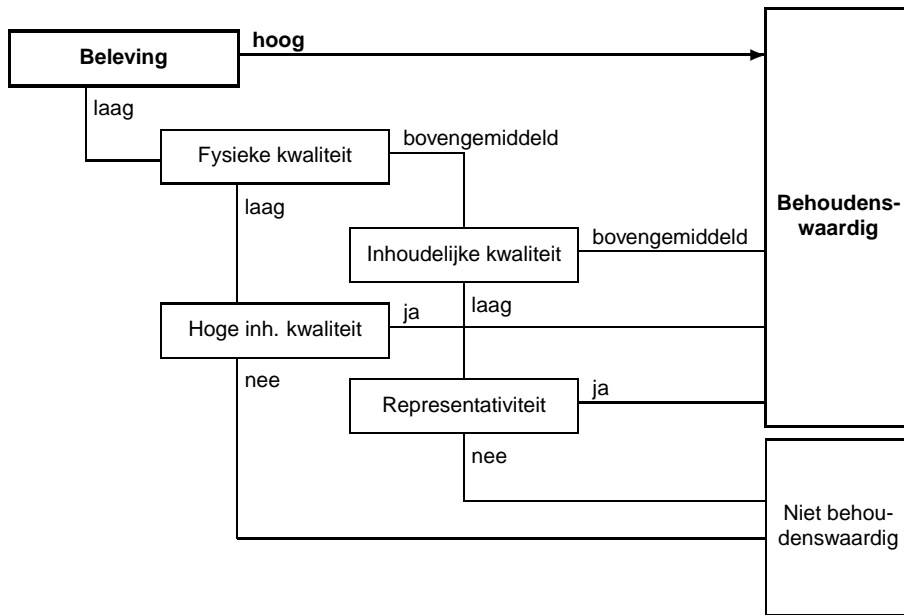

De begeleiding heeft te weinig gegevens opgeleverd om hierover een uitspraak te kunnen doen

4 Waardering volgens KNA 3.1

Hieronder vindt u de waardering van de resultaten volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1. De waardering bestaat uit een scoretabel met uitleg en een beslissingsdiagram. In de scoretabel worden de resultaten van het onderzoek van een gewicht voorzien (mogelijke scores: 1 t/m 3). Een laag getal representeert een lage waarde en een hoog getal een hoge waarde. In het beslissingsdiagram wordt op basis van de scores in de tabel bepaald of het object behoudenswaardig is. De behoudenswaardigheid van de vindplaats is het leidende criterium voor het bepalen van de noodzaak voor vervolgonderzoek. Een korte uitwerking van de criteria waarmee in de scoretabel rekening wordt gehouden vindt u in bijlage 2. Voor een volledige beschrijving van de normen en regels volgens welke deze waardering tot stand is gekomen, staat de website van SIKB tot uw beschikking (www.sikb.nl). U vindt de documentatie voor deze waardering onder 'Archeologie, KNA 3.1, H3 Inventariserend veldonderzoek, Waarderen (VS07)'.

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	3	De wierde is duidelijk zichtbaar in het landschap. Wierden zijn een belangrijk zichtbaar element in de bewoningsgeschiedenis van het Noord-Nederlandse kustgebied.
herinneringswaarde	3	
<i>Fysieke kwaliteit</i>		opmerkingen
gaafheid	2	De gaafheid kan niet duidelijk worden vastgesteld, maar een groot deel van de wierde is zeker nog aanwezig.
conservering	–	Onbekend.
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		opmerkingen
zeldzaamheid	2	Meerdere huiswierden zijn in de directe omgeving aanwezig, de inhoudelijke kwaliteit hiervan is echter onbekend, onderzoeken hebben nog niet plaatsgevonden.
informatiewaarde	–	Zie hierboven.
ensemblewaarde	–	Zie hierboven.
representativiteit	–	Zie hierboven.

5 Aanbeveling

Gezien de planaanpassingen en de resultaten van de uitgevoerde begeleiding bestaat er geen belemmering voor het verder uitvoeren van de bouwplannen. Hierbij moet worden aangetekend dat indien diepere ontgravingen dan op dit moment zijn gepland moeten worden uitgevoerd, vervolgonderzoek noodzakelijk is, daar er sprake is van antropogene ophogingspakketten waaronder dieper ingegraven sporen als waterputten e.d. bewaard zullen zijn gebleven.

Bijlage 1 Boorstaten

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)		z3	sterk zandig
GM	geen monster		
K	klei		grind (onderdeel van lithologie)
Z	zand	g1	zwak grindig
		g3	sterk grindig
bijmengsel (onderdeel lithologie)			
nvt	niet van toepassing		humus (onderdeel lithologie)
s1	zwak siltig	h2	matig humeus
s2	matig siltig	h3	sterk humeus
s3	sterk siltig		
z1	zwak zandig		
z2	matig zandig		

---

boring 1 *Maaiveld: 1,29 + NAP. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
60 Kz1	donker grijszwart	scherp	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Opmerkingen:</i> puin, bouwvoor.
70 Kz2	grijsbruin	zeer geleidelijk	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Opmerkingen:</i> Ijzervlekken.
90 Kz3	grijsgeel	scherp	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Opmerkingen:</i> Overgaand in Zs3.
165 Zs2	grijsgeel	beëindigd	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Vlekken:</i> gevlekt, donkergrijs. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> Kwelderwal.

---

boring 2 *Maaiveld: 1,35 + NAP. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
50 Kz1	donker grijszwart	scherp	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Opmerkingen:</i> puin, bouwvoor.
90 Kz1	grijsbruin	geleidelijk	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Opmerkingen:</i> Ijzervlekken.
110 Zs3	grijsgeel	geleidelijk	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm.
150 Zs2	grijsgeel	beëindigd	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Vlekken:</i> gevlekt, donkergrijs. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> Kwelderwal.

---

boring 3 *Maaiveld: 1,15 + NAP. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
50 Kz1	donker grijszwart	scherp	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Opmerkingen:</i> bouwvoor.
70 Kz2	grijsbruin	geleidelijk	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm.
100 Zs3	grijsgeel	scherp	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm.
110 Zs1	geelgrijs	beëindigd	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Vlekken:</i> . <i>Bodemkundige interpretaties:</i> Kwelderwal.

---

boring 4 *Maaiveld: 1,10 + NAP. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
45 Kz1	donkergrijs	scherp	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Opmerkingen:</i> puin, bouwvoor.
75 Kz1	grijsbruin	geleidelijk	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Opmerkingen:</i> Ijzervlekken.
115 Zs1	geelgrijs	beëindigd	<i>Kalkgehalte:</i> kalkarm. <i>Vlekken:</i> gevlekt, donkergrijs. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> Kwelderwal.

Bijlage 2 Waarderingscriteria conform KNA 3.1

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement; vorm en structuur; relatie met omgeving
herinneringswaarde	–	verbondenheid met feitelijk historische gebeurtenis; associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis
<i>Fysieke kwaliteit</i>		opmerkingen
gaaftheid	1/2/3	aanwezigheid sporen; gaaftheid sporen; ruimtelijke gaaftheid; stratigrafie intact; mobilia in situ; ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling; ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen; aanwezigheid antropogeen biochemisch residu; stabiliteit van de natuurlijke omgeving
conservering	1/2/3	conservering artefacten (metaal/overig) conservering organisch materiaal
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		opmerkingen
zeldzaamheid	1/2/3	het aantal vergelijkbare monumenten (monumenttypen) van goede kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld;
informatiewaarde	1/2/3	idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart opgraving/onderzoek van vergelijkbare monumenten binnen dezelfde archeoregio (minder/meer dan 5 jaar geleden; volledig/partieel); recent en systematisch onderzoek in de betreffende archeoregio; recent en systematisch onderzoek van de betreffende archeologische periode; passen binnen vastgesteld onderzoeksprogramma van universitair instituut, ROB of anderen
ensemblewaarde	1/2/3	synchrone context: voorkomen van monumenten uit dezelfde periode binnen de micro-regio; diachrone context: voorkomen van monumenten uit openvolgende perioden binnen de micro-regio; landschappelijke context: fysisch- en historisch-geografische gaaftheid van het contemporaine landschap; aanwezigheid van contemporaine organische sedimenten in de directe omgeving
representativiteit	–	kenmerken voor een bepaald gebied en/of periode; het aantal vergelijkbare monumenten van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld en waarvan behoud is gegarandeerd; idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart